

УДК 330.341.2:334.021:339.9.012

О. В. Меленцова,
к. е. н., доцент кафедри економічної теорії та економічних методів управління,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, м. Харків

РИЗИК -МЕНЕДЖМЕНТ У ВИБОРІ ВЕКТОРУ ІНСТИТУЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

O. Melentsova,
Ph.D., assistant professor of economic theory and economic management, Kharkiv National University V.N. Karazin, Kharkiv

RISK MANAGEMENT IN SELECTING A VECTOR, THE INSTITUTIONAL TRANSFORMATION OF FOREIGN ECONOMIC RELATIONS

На основі характеристики сучасних розробок ризик менеджменту в статті розглянуто їх застосування при обґрунтуванні рішень стосовно вибору сценарію реформування зовнішньоекономічних відносин в умовах глобалізації.

Управління ризиками розроблено за допомогою нового теоретичного розуміння ризику, які поступово виникли в класичній, неокласичній та інституціональній парадигмі.

Додаткові дані, що стосуються ризиків призвело до зростання управління ризиками на макрорівні, на відміну від попереднього досвіду оновлення та узагальненої практики ділових відносин.

Всесвітній банк і експерти Всесвітнього економічного форуму спільно внесли значний вклад у розвиток управління ризиками.

Стаття покликана розглянути імперативні перетворення зовнішньоекономічних зв'язків у рамках глобальної економіки, визначити особливості виникаючих ризиків, щоб довести вплив управління ризиками на характер інституційних перетворень зовнішньоекономічних зв'язків. Важливо брати до уваги наслідки взаємовпливу зовнішніх економічних ризиків, а також ризиків, пов'язаних з інституційними перетвореннями зовнішньоекономічних зв'язків.

On the basis of the characteristics of modern development of risk management in the article discussed their use in justifying the choice of script reform of foreign economic relations in the context of globalization.

Risk management developed through new theoretical understanding of risk which gradually emerged within the classical, neoclassical and institutional paradigms.

More data concerning risk has boosted risk management at the macro-level as opposed to the previous experience of updating and generalizing business practices.

The World Bank and the World Economic Forum experts have jointly made a considerable contribution into the development of risk management.

The article aims to consider imperative transformations of foreign economic relations within the global economy, to determine features of emerging risks, to prove the influence of risk management on the character of institutional transformations of foreign economic relations. It is important to take into consideration the impact of mutual influence of foreign economic risks as well as the risks related to institutional transformations of foreign economic relations.

Ключові слова: зовнішньоекономічні відносини, управління ризиків.

Key words: foreign economic relations, risk management.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Непередбачуваність розвитку господарських процесів, особливо в зовнішньоекономічній діяльності, середовище якої зазнає швидких змін, де діє багата кількість неконтрольованих чинників, робить врахування ймовірності досягнення/недосягнення мети важливою складовою перетворення правил її здійснення. Методологія цього процесу суттєво поглиблюється за рахунок інструментів ризик менеджменту, який останнім часом отримує суттєвий розвиток.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Передумовою розвитку ризик менеджменту було формування теоретичних уявлень щодо ризику, які

склалися поступово в межах класичної, неокласичної, інституційної парадигм [5].

Значущим кроком до системного узагальнення і розробки теорії господарського ризику вважається праця Ф. Найта "Ризик, невизначеність, прибуток" [7].

Для формування ризик-менеджменту важливе значення має виявлене М. Фрідменом існування різного відношення суб'єктів до ризику [9].

У 1970-і роки минулого століття до тенденцій іманентних поведінці людей при прийнятті рішень, пов'язаних з ризиком привернули увагу в своїх роботах Д. Канеман і А. Тверські [4].

Нагромадження знань про ризик дало поштовх розвитку ризик менеджменту, який з початку здебільшого концентрувався на новелізації досвіду і узагальненні

Рис. 1. Зміни експорту України (2015—2018 прогноз)

Джерело: складено автором за даними Всесвітнього банку [16].

бізнес-практики [1]. На сучасному етапі він набув екстенсивного і інтенсивного розвитку [6].

Якщо звернутися до Інтернет-ресурсу scholar.google, за останні три роки можна відзначити як для англomовних, так і україномовних посилань:

по-перше, загальну тенденцію — збільшення уваги до питань ризик менеджменту; по-друге, серед публікацій переважають питання аналізу фінансового ризику; по-третє, значний обсяг досліджень сконцентровані на мікрорівні і ризик-менеджменті окремих видів діяльності [14].

Суттєвим внеском у розвиток ризик-менеджменту є консолідовані зусилля експертів Всесвітнього банку і міжнародного економічного форуму [2; 10].

Але все більше потребує теоретичного усвідомлення питання управління ризиком як складова розвитку господарської системи на макро рівні і особливо в період її трансформації в глобальному господарському середовищі.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

На основі розгляду процесу імперативних перетворень зовнішньоекономічних відносин у глобальному господарському просторі, визначення особливостей виникаючих ризиків, обґрунтувати вагоме значення ризик-менеджменту в виборі вектору інституційних трансформацій зовнішньоекономічних відносин.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Глобалізація стала провідною тенденцією, що задає параметри руху сучасного господарського світо устрою. Стратегія ефективної інтеграції національної економіки в глобальне господарське середовище має передбачати перебудову інституційних основ зовнішньоекономічних відносин і потребує використання інструментарію ризик-менеджменту для збільшення ймовірності успіху і зниження відхилення від встановленої мети.

Система зовнішньоекономічних відносин постійно змінюється, перетворюється, відбувається само настрій, само пристосування до змінного середовища. Це пов'язано з джерелом руху, в якості якого виступає економічний і соціальний інтерес суб'єкта. Інтерес, обумовлений певною потребою, завжди виражений у вигляді конкретної мети. Умовами досягнення цілі є стимули, а сполучною ланкою між потребами і стимулами при реалізації інтересів будуть мотиви. У зв'язку з цим, джерелом руху зовнішньоекономічних відносин можна вважати інтерес суб'єкта, мотивований внутрішніми потребами, виражений в певній меті (пов'язаної з отриманням певного ефекту), для успішної реалізації якої необхідні

умови, що виступають у вигляді сукупності певних стимулів.

Отже, зовнішньоекономічні відносини — це специфічна складова загальної системи господарства в рамках національної та глобальної економіки, що являють собою результат і в той же час є однією з умов її існування. Саме зовнішньоекономічні відносини стають основою взаємодії національної економіки як системи із зовнішнім середовищем — світовою економікою сучасного рівня, що розвивається в умовах глобалізації, як втілюючи триаду базових суспільних інтересів;

- захист від загроз ззовні;
- забезпечення стабільності господарської системи;
- досягнення матеріального благополуччя населення за рахунок експансії на зовнішніх ринках.

Виконання цих функцій призводить до формування національної системи інститутів зовнішньоекономічної діяльності:

- інститутів-фільтрів зовнішньоекономічних загроз — комплексу норм протидії порушенням економічної, фінансової, інформаційної безпеки;
- інститутів-гарантів конкурентостійкості національної економіки — системи норм розширеного відтворення реальних доходів, якості життя як основи розвитку внутрішнього попиту;
- інститутів-стимулів конкурентоспроможності національних господарських суб'єктів — сукупності норм формування актуального конкурентного потенціалу, розвитку на його основі національних конкурентних переваг і створення умов їх реалізації [7].

Всесвітній банк оприлюднив прогноз основних макропоказників розвитку економіки України і зокрема експорту. Зазначені параметри можуть бути досягнуті тільки при трансформації інститутів зовнішньоекономічних відносин, обумовлених змінами глобального середовища.

Формування глобальної економіки змінило рівень доміант господарського розвитку. Трансформація національної складової зовнішньоекономічних відносин отримує похідний характер [3].

Інверсія рівня доміант сучасного національного економічного розвитку обумовили суттєві зміни і в системі господарських ризиків. Оскільки глобальна господарська система стає визначальною для розвитку національних економік, то і в актуальній структурі ризикопороджуючих чинників і ризиків провідну роль починають відігравати саме глобальні ризики, котрі все більше привертають увагу вчених. Для аналізу ризиків інституційних трансформацій доцільно дослідити ризикопороджуючі чинники різного рівня, враховуючі актуальну структуру зрушень системи зовнішньоекономічних відносин. Це фактори:

- мегарівня, що мають місце в масштабах світового господарства,
- макрорівня, що мають місце в масштабі певної країни,
- мезорівня, що мають місце в масштабі певного виду діяльності, галузевого ринку,
- мікрорівня, що діють в межах господарюючого суб'єкта.

Глобальна економіка характеризується зростанням невизначеності та багатоваріантності розвитку май-

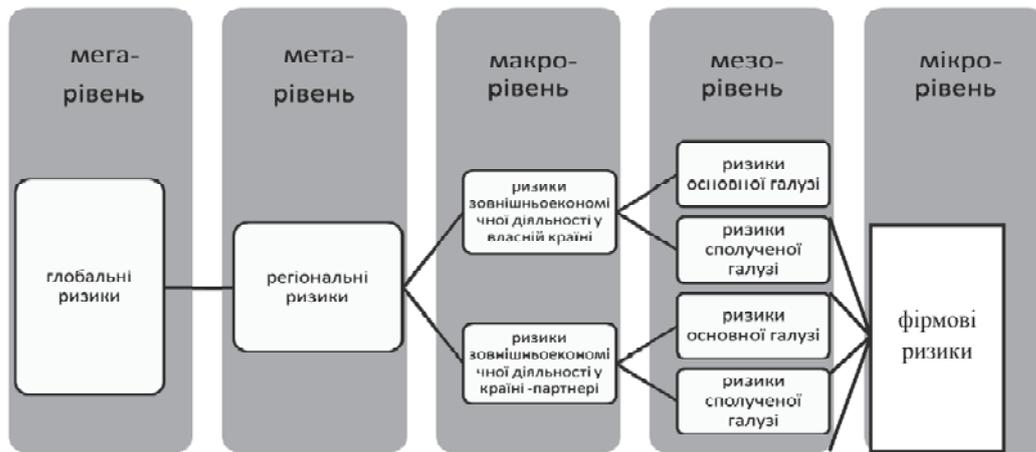

Рис. 2. Класифікація ризиків зовнішньоекономічної діяльності

Джерело: складено автором.

бутніх господарчих ситуацій для суб'єктів, що і визначає ризики їх діяльності [13].

Ризики, які будуть виникати при цьому, залежать від багатьох об'єктивних причин, що відображають закони розвитку світової економіки. Тому при дослідженні сучасних зовнішньоекономічних ризиків треба розуміти, що на діяльність будь-якого господарчого суб'єкту здійснюють вплив різні фактори, а саме внутрішні та зовнішні.

Саме вони, граючи основну роль в актуальній структурі ризиків, обумовлюють розміри та зміст країнових, галузевих і фірмових ризиків в системі ризиків зовнішньоекономічної діяльності. Експерти Всесвітнього Економічного Форуму, в продовж вже понад 10 років досліджують 50 глобальних ризиків в п'яти різних царинах — економіці, довікллі, геополітиці, соціальній і технологічній сферах.

У доповіді 2016 р. визначається домінуюче значення в системі глобальних ризиків геополітичних. До категорії економічних ризиків, що викликають найбільшу стурбованість з точки зору ймовірності їх виникнення і наслідків їх впливу на господарську систему віднесені ризики безробіття і неповної зайнятості, цінові шоки на енергоносії, фіскальні кризи. Разом із соціальними ризиками і ризиками розвитку кібер технологій, вони погрожують стабільності глобальної системи в цілому [10, с. 12—13].

Глобальні небезпеки — ризикопороджуючі чинники трансформують ризики мега-, макро-, мезо- та мікрорівнів, змінюючи структуру релевантних ризиків зовнішньоекономічної діяльності і коректуючи їх зміст.

Узагальнено ризики зовнішньоекономічної діяльності можуть бути представлені (див. рис. 2).

Актуалізувалась необхідність врахування регіональних ризиків у результаті кризових процесів в Євросоюзі (зокрема, пов'язаних з міграційними процесами, рівнем безробіття серед молоді) [10, с. 3].

Для макрорівня враховується країновий ризик, який представляє собою можливість зміни поточних та майбутніх економічних, соціально-політичних фіскально-монетарних та інституціональних умов системи та її складових у тій чи іншій мірі, в якій вони можуть вплинути на здатність держави, окремих видів діяльності і організацій досягати своєї мети, відповідати за взятими на себе зобов'язаннями перед іноземними кредиторами. Інформацію про країнові ризики можна отримати з публікацій консалтингових фірм, що спеціалізуються на оцінках ризиків. Ряд із них "Business International Corporation", "BERI" та інше

[11;12]], публікують звіти щодо інвестиційного клімату в зарубіжних країнах та політичних ризиків.

Вони можуть включати різні індекси, головні з яких:

- індекс політичного ризику;
- індекси поточної економічної активності;
- індекси можливостей для переведення капіталу і прибутків;
- індекси можливостей отримання прибутків.

Економічні ризики на макрорівні є складними і можуть бути передбачуваними та непередбачуваними в рамках цільової установки досягнення загальноекономічного розвитку системи та темпів зростання її ВВП. Складовими країнового ризику є соціально-політичні, фіскально-монетарні, інституційні ризики.

До соціально-політичних ризиків належать ймовірність зміни в політичній ситуації, чинному законодавстві, соціальна напруженість в суспільстві і т.д., що призведе до можливості виникнення додаткових витрат або збитків господарських суб'єктів.

Фіскально-монетарний ризик являє собою ризик, пов'язаний з державним регулюванням економіки, і включає в себе зміни в проведенні податкової і грошово-кредитної політики держави, а також фактори стимулювання ділової активності галузей і фірм і т.д.

Інституційні ризики виникають у результаті недосконалості інститутів або інституційних змін, наслідком яких в умовах асиметричності інформації є намагання отримати односторонню вигоду від господарчих взаємовідносин.

На мезорівні беруться до уваги — промисловий, аграрний ризики, ризик сфери послуг. До чинників галузевого ризику належать зміни стадії життєвого циклу галузі, доступності і якості ресурсів, конкуренції і концентрації виробництва, податкового режиму та ін.

На мікрорівні виявляються підприємницькі ризики, пов'язані з господарською діяльністю окремих організацій, фінансово-промислових груп. Підприємницький ризик поділяють на види: виробничий, фінансовий і комерційний, які в свою чергу, редуциують в більш прості.

Фахівці Світового банку обґрунтували, у річній доповіді, що різні за розмірами ризики потребують і розподілених зусиль суб'єктів всіх рівнів з управління ними, що сприятиме стійкому розвитку господарської системи загалом (рис. 3).

Збільшення швидкості інтеграційних процесів і зміна пріоритетності чинників господарського розвитку обу-

мовляють необхідність інституційних трансформацій зовнішньоекономічних відносин. Важливого значення набуває аналіз ризиків трансформації зовнішньоекономічних інститутів. Ризики інституційних трансформацій досліджені ще не досить повно, а тим більше ризики перетворень інститутів зовнішньоекономічної діяльності. А саме такі розробки мають стати імперативом вибору прийнятного сценарію здійснюваних реформ.

Моделі трансформації зовнішньоекономічних інститутів за ступенем відповідності інститутів національній господарській системі і ролі держави в здійсненні перетворень може бути класифіковані:

- спонтанні еволюційні зміни;
- запозичення інститутів ефективних в інших країнах;
- цілеспрямоване комплексне проектування.

Відповідно повнота реалізації базових інтересів розрізняється з найбільш повним їх втіленням в останньому випадку.

У системі зовнішньоекономічних ризиків слід вирізняти ризики трансформації зовнішньоекономічних інститутів, які можуть бути класифіковані з точки зору характеру цілей реформування на стратегічні, тактичні і операційні і в подальшому редуційовані із складних у прості (рис. 4).

Між власне зовнішньоекономічними ризиками і ризиками трансформації зовнішньоекономічних інститутів існує стійкий взаємозв'язок. Трансформація зовнішньоекономічних інститутів може знизити ризики зовнішньоекономічної діяльності і власне реформування зовнішньоекономічних відносин на це спрямоване. Управління зовнішньоекономічними ризиками може сприяти зменшенню ризиків інституційних трансформацій.

Проведений аналіз ризиків інституційних трансформацій ґрунтується на класифікації ймовірних витрат як міри ризику шляхом врахування витрат, пов'язаних з перетвореннями загалом, витрат обумовлених реалізацією сценарію інституційних перетворень і втрат, що можуть виникнути в процесі перетворень.

Дослідження витрат дозволило поглибити порівняльний аналіз формально можливих моделей трансформації зовнішньоекономічних інститутів в процесі просування до вибору реально можливої моделі (рис. 5). За розміром втрат і довгостроковими наслідками найнегативнішим є перший сценарій — консервації зовнішньоекономічних інститутів, оскільки фактично вони

Ризики за обсягом наслідків	За масштабами охоплення	
	ідіосинкратичний	системний
Незначний	• фізичні особи і домогосподарства	• держава і міжнародне співтовариство
Значний	• організації мікрорівня і підсистеми мезорівня	• держава і міжнародне співтовариство

Рис. 3. Суб'єкти, які мають регулювати ризик

Джерело: складено автором за [2, с. 20].

не змінюються і стають гальмом ефективної інтеграції країни до світового господарського простору, який постійно і динамічно трансформується. Наслідком є втрата позицій на зовнішніх ринках, захоплення внутрішнього ринку іноземними компаніями і виштовхування з нього національного виробника.

Наступний за розміром трансформаційних витрат — сценарій імпорту інститутів, оскільки формальні правила, що запроваджуються, можуть мати низький ступінь конгруентності інституційній матриці.

При часткових змінах інститутів зовнішньоекономічних відносин витрати обумовлені некомплектністю, безсистемністю, реактивністю і повільністю перетворень відносно високих темпів змін глобальних інститутів при домінуванні останніх в актуальній структурі факторів.

Найменші витрати в довгостроковій перспективі ймовірні при проектуванні інститутів, тому що цей сценарій перетворень передбачає попереднє і послідовне врахування просторових і часових факторів зміни детермінант трансформації відповідно до визначеної мети.

Вибудовування ефективної траєкторії реформування інститутів зовнішньоекономічних відносин потребує аналізу не тільки розміру ймовірних витрат, а й ступеню їх контрольованості. Найменшою контрольованістю процесу змін зовнішньоекономічних відносин характеризуються моделі консервації старих інститутів і їх часткових змін. Значна керованість трансформацій може бути забезпечена при реалізації моделей імпорту інститутів і їх проектування (рис. 4).

Порівняльна оцінка моделей трансформації зовнішньоекономічних інститутів за полікритеріальними ознаками дозволила виділити проектування інтегрованих інститутів як найменш уразливу стратегію перетворень.

Крупні реформи проводяться урядами, і вже тому роль держави в період реформ неминуче зростає. Одна з найважливіших проблем економічної теорії розвиток технології складання програм інституційних перетворень, оцінка їх ризиків і їх адміністрування.

Ризико-породжуючі фактори	Складний ризик	Редуційований складний ризик	Індикатори ризику
Зміна глобальної економіки. Трансформація глобальних інститутів	Стратегічні ризики трансформації зовнішньоекономічних інститутів	Ризики відмови від реформування зовнішньоекономічних інститутів Ризики створення зовнішньо-економічних інститутів Ризики запозичення зовнішньо-економічних інститутів	Зростання дефіциту платіжного балансу. Зниження темпів економічного зростання. Відсутність структурних змін нової якості розвитку
Сполучення національних інституційних трансформацій глобальним змінам	Тактичні ризики трансформації зовнішньо-економічних інститутів	Ризики імпортоорієнтованої моделі. Ризики експортоорієнтованої моделі. Ризики товарної моделі. Ризики моделі послуг	Зростання дефіциту платіжного балансу
Ступінь раціоналізації інтересів господарських еліт у національні інститути	Операційні ризики трансформації зовнішньо-економічних інститутів	Ризики механізмів взаємоув'язування інтересів	Зниження темпів економічного зростання

Рис. 4. Ризики трансформації зовнішньоекономічних інститутів

Складено автором.

Витрати моделі \	загально-трансформаційні витрати	специфічно-трансформаційні витрати	втрати
Консервація старих інститутів	-	-	Втрати внутрішнього і зовнішнього ринку
Часткові спонтанні зміни інститутів	Витрати дезорганізації	витрати на захист від загроз ззовні, підтримку конкуренто стійкості і конкурентоздатності національної економіки	Втрати зовнішніх ринків
Імпорт інститутів	Витрати імплементації імпортованих інститутів. Витрати дезорганізації	витрати: - узгодження інтересів у процесі перерозподілу ренти; - на підтримку конкуренто стійкості національної економіки	втрати внутрішнього ринку
Проектування інститутів	Витрати перебудови інститутів	витрати узгодження інтересів у процесі перерозподілу ренти	-

Рис. 5. Спряження моделей реформування і витрат інституційних трансформацій зовнішньоекономічних відносин

Складено автором.

При розробці алгоритму здійснення інституційних трансформацій доцільно, при порівняльній оцінці моделей на уразливість на основі врахування не тільки масштабів ризику, а й і ступеню його контролюваності можна виділити чотири зони (див. рис. 6).

Компаративний аналіз варіантів реформування зовнішньоекономічних інститутів здійснений на основі дослідження повноти реалізації функцій зовнішньоекономічних інститутів і кількісної оцінки ризиків інституційних трансформацій зовнішньоекономічних відносин, шляхом урахування можливих витрат інституційних трансформацій реформування зовнішньоекономічних інститутів, що включають витрати, пов'язані з перетвореннями загалом; витрати обумовлені вибором сценарію інституційних перетворень зовнішньоекономічних відносин і втрати, які можуть виникнути в процесі перетворень та ступеню його контролюваності, дозволило обґрунтувати, що найповніше втілює триаду базових суспільних інтересів, і пов'язана з меншими витратами інституційних трансформацій в довгостроковій перспективі модель проектування інтегрованих інститутів.

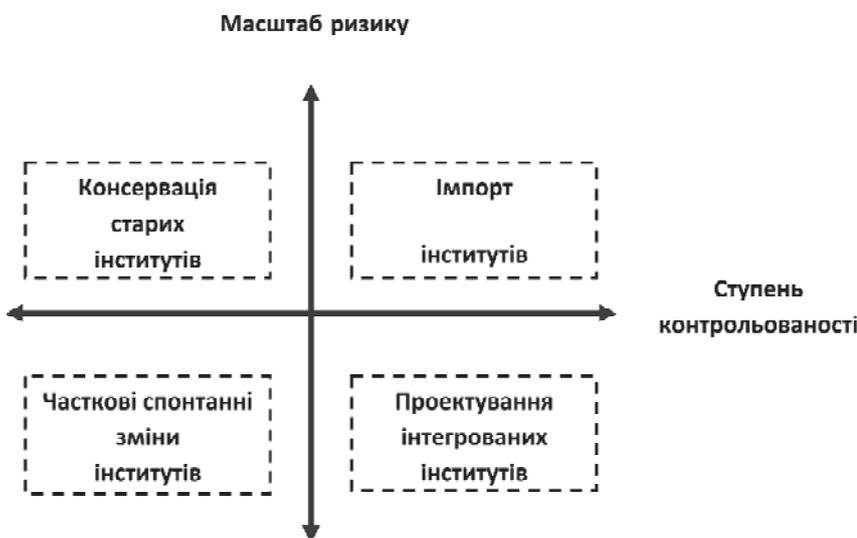

Рис. 6. Матриця компаративного аналізу моделей трансформування інститутів зовнішньоекономічної діяльності

Складено автором.

Цілеспрямоване проектування інтегрованих інститутів дозволяє постійно контролювати і корегувати масштаби ризику.

Управління ризиками передбачає вибір засобів їх оптимізації. Світовою практикою вироблені і можуть використовуватись наступні:

- уникнення ризику;
- утримування ризику;
- зменшення ризику.

Що стосується першого засобу оптимізації ризикових ситуацій, то в сучасних умовах відкритої економіки він практично неможливий, та й більш збитковий, ніж прибутковий. Утримання ризику — це технологія вищого пілотажу в глобальній економіці. Він пов'язаний з реалізацією інноваційної стратегії.

Оптимізація ризикових ситуацій шляхом зменшення ризику здійснюється перш за все за рахунок інститутів фільтрів фінансових і інформаційних інфекцій, диверсифікації, тобто формування і проведення змішаних стратегій, у яких поєднується транзитна, ресурсо- та продуктово експортно орієнтована стратегії за різними геоекономічними векторами. Але в довгостроковій перспективі пріоритетною має бути інноваційно-інформаційна економічна стратегія. Вона передбачає надання сучасної інноваційної конфігурації національній економіці, що може значно підвищити її кризоопірність і конкурентостійкість. Україна має потенціал для завоювання місця в міжнародному розподілі праці на етапах проведення фундаментальних досліджень в окремих галузях та доведення їх до становлення попиту на них. Українські ІТ компанії конкурентоспроможні на світовому ринку. Україні важливо створення інституційних умов розвитку інвестування в переробку сільськогосподарської продукції. Якщо ж Україна буде відкинута в сировинні додатки, вона змушена буде платити "наукову ренту", однак ніколи внаслідок цього не зможе вибратись з боргової пастки.

ВИСНОВОК

Таким чином, для вибору напрямів реформування інститутів зовнішньоекономічних відносин необхідна сучасні менеджерські технології, важливою складовою яких є ризик менеджмент, що передбачає ідентифікацію і моніторингу взаємопов'язаних ризиків зовнішньоекономічних відносин і ризиків їх інституційних перетворень.

Література:

1. Бартон Т., Шенкир В., Уокер П. Комплексный подход к риск-менеджменту: стоит ли этим заниматься. — М.: Вильямс, 2003. — 208 с.
2. Всемирный банк. 2013 год. Доклад о мировом развитии 2014: Риски и возможности — управление рисками в интересах развития. Вашингтон, округ Колумбия [Электронный ресурс]. — Режим доступа: siteresources.worldbank.org
3. Елецкий Н. Переход к глобально-информационному способу производства и модификация обобщей экономической теории // МЭ и МО. — 2008. — № 2. — С. 22—29.
4. Канеман Д., Словик П., Тверски А. Принятие решений в неопределенности: Правила и предубеждения. — Харьков: Издательство Институт прикладной психологии "Гуманитарный Центр", 2005. — 632 с.
5. Коломієць Г.М., Гузенков Ю.Г. Категорія "ризиків" в дискурсі сучасної економічної теорії // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. — Сер.: Економічна. — 2010. — Вип. 921. — С. 29—34.
6. Коломієць Г.М. Ризик-менеджмент як фактор сталого розвитку світової економіки. Актуальні проблеми економіки. — 2015. — № 3. — С. 43—49.
7. Меленцова О.В. Баланс економічних інтересів як вектор трансформування інститутів зовнішньоекономічної діяльності в посткризі / О.В. Меленцова // Інвестиції: практика та досвід. — 2013. — № 6. — С. 53—58.
8. Найт Ф. Х. Риск, неопределенность и прибыль / Пер. с англ. — М.: Дело, 2003. — 360 с.
9. Фридмен М., Сэвидж Л. Дж. Анализ полезности при выборе среди альтернатив, предполагающих риск // Теория потребительского поведения и спроса / Под ред. В.М. Гальперина. — СПб.: Экономическая школа, 1993. — С. 208—249.
10. The Global Risks Report 2016, 11th Edition is published by the World Economic Forum within the framework of The Global Competitiveness and Risks Team. http://www3.weforum.org/docs/GRR/WEF_GRR16.pdf
11. Allianz Global Corporate & Specialty Allianz Group and Allianz SE <http://www.agcs.allianz.com/insights/white-papers-and-case-studies/risk-barometer-2015/>
12. Business Environment Risk Intelligence S.A <http://www.beri.com/Publications/BRS.aspx>
13. Kaufman, G.G., Scott, K.E. What Is Systemic Risk, and Do Bank Regulators Retard or Contribute to It? The Independent Review. — 2003. — VII (3). — С. 371-391.
14. Risk Management <http://scholar.google.com.ua>
15. Risk Management Standart 4360:1999 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.riskmanagement.com.ua>

16. Ukraine Economic Update October 5, 2015 <http://www.worldbank.org/en/news/press-release/2015/10/05/ukraine-macroeconomic-update-october-2015>

References.

1. Barton, T. Shenkir, V. and Uoker, P. (2003), Kompleksnyj podhod k risk-enedzhmentu: stoit li jetim zanimat'sja [A comprehensive approach to risk management: is it worth to do that], Vil'jams, Moscow, Russia.
2. Worldbank (2013), "World Development Report 2014: Risks and Opportunities — Risk Management for Development", available at: siteresources.worldbank.org (Accessed 15 Nov 2016).
3. Elec'kij, N. (2008), "Move to a globally-information mode of production and the modification of the general economic theory", MJe i MO, vol. 2, pp. 22—29.
4. Kaneman, D. Slovik, P. and Tverski, A. (2005), Prinjatje reshenij v neopredelennosti: Pravila i predubezhdenija [Decision-making in uncertainty: Terms and prejudice], Izdatel'stvo Institut prikladnoj psihologii "Gumanitarnyj Centr", Khar'kiv, Ukraine.
5. Kolomiiets', H.M. and Huznenkov, Yu.H. (2010), "Category "risks" in the discourse of modern economic theory", Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu imeni V.N. Karazina Serii: Ekonomichna, vol. 921, pp. 29—34.
6. Kolomiiets', H.M. (2015), "Risk management as a factor of sustainable development of world economy", Aktual'ni problemy ekonomiky, vol. 3, pp. 43—49.
7. Melentsova, O.V. (2013), "The balance of economic interests as vector transform institutions of foreign trade in post-crisis", Investytsii: praktyka ta dosvid, vol. 6, pp. 53—58.
8. Najt, F. H. (2003), Risk, neopredelengnost' i pribyl' [Risk, Uncertainty and Profit], Delo, Moscow, Russia.
9. Fridmen, M. and Sjevidzh, L. Dzh. (1993), "Analysis utility when choosing among alternatives involving risk", Teorija potrebitel'skogo povedenija i sprosa [The theory of consumer behavior and demand], Jekonomicheskaja shkola, St.Petersburg, Russia, pp. 208—249.
10. World Economic Forum (2016), "The Global Risks Report 2016, 11th Edition", available at: http://www3.weforum.org/docs/GRR/WEF_GRR16.pdf (Accessed 15 Nov 2016).
11. Allianz Global Corporate & Specialty (2015), "Allianz Risk Barometer 2015", available at: <http://www.agcs.allianz.com/insights/white-papers-and-case-studies/risk-barometer-2015/> (Accessed 15 Nov 2016).
12. Business Environment Risk Intelligence S.A (2016), available at: <http://www.beri.com/Publications/BRS.aspx> (Accessed 15 Nov 2016).
13. Kaufman, G.G. pp Scott, K.E. (2003), "What Is Systemic Risk, and Do Bank Regulators Retard or Contribute to It?", The Independent Review, vol. VII (3), pp. 371—391.
14. Scholar (2016), "Risk Management", available at: <http://scholar.google.com.ua> (Accessed 15 Nov 2016).
15. Risk Management (2016), "Standart 4360:1999", available at: <http://www.riskmanagement.com.ua> (Accessed 15 Nov 2016).
16. Worldbank (2015), "Ukraine Economic Update October 5", available at: <http://www.worldbank.org/en/news/press-release/2015/10/05/ukraine-macroeconomic-update-october-2015> (Accessed 15 Nov 2016).

Стаття надійшла до редакції 11.12.2016 р.